

HISTORIALLISET JULKISET KAUPUNKIPUISTOT

ICOMOS-IFLA

Hyväksytty ICOMOSin 19:nnessä yleiskokouksessa New Delhissä Intiassa 15.12.2017

ESIPUHE

Historialliset julkiset kaupunkipuistot ovat olennainen ja erottamaton osa monien kaupunkien ja asutuskeskittymien perinteitä ja kaavoja. Tämän asiakirjan pääasiallinen tarkoitus on korostaa puistojen säilyttämistä historiallisina kohteina, joita nykyiset ja tulevat sukupolvet voivat käyttää ja joista he voivat nauttia.

Historialliset julkiset kaupunkipuistot luotiin tai tehtiin saavutettaviksi kaikkien ihmisten hyvinvointia ajatellen. Niitä on pidetty aivan liian kauan "vara-alueina", so. hyödykkeinä, joita "täytetään" tai käytetään tilaisuuksiin tai eri ryhmien toimintaan, joita varten niitä ei ole suunniteltu. Monet puistot ovat kokeneet muutoksia, jotka ovat heikentäneet niiden historiallisia piirteitä, suunniteltua muotoa, kasvillisuutta, luonnetta ja eri käyttöjä. Julkisten puistojen kaupunkisuunnitteluun yhdistämisen tärkeys tunnustettiin 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella, joten monet puistot ovat tuolta ajalta, mutta jotkin kaupunkipuistot voivat olla vanhempia tai nuorempia.

Viranomaiset ja puistojen johto eri maissa voivat määritellä tarkemmin käsitteitä esimerkiksi puistokadulle, bulevardille, puiden reunustamalle kadulle, kanavalle jne. alaviitteiksi tähän asiakirjaan.

HISTORIALLISET JULKISET KAUPUNKIPUISTOT – MÄÄRITELMIÄ

- 1 "Julkisen puiston" käsite perustuu avoimuuden ja savutettavuuden periaatteeseen, jonka mukaan kaikki voivat käydä niissä ja nauttia niistä. Käsite ei rajoitu tai määrity koon mukaan.
- 2 Julkiset puistot ovat tyypillisesti julkisessa omistuksessa ja ovat "yhteistä hyvää". Omistajana voi olla yksi tai useampi julkinen taho tai säätiö, joka vastaa puiston valvonnasta, asiantuntevasta hoidosta ja johdosta.
- 3 "Puiston" käsitettä käytetään joskus puutarhan, aukion ja vastaavien termien synonyymina.

(Toisaalta joissakin kielissä "puisto" voi tarkoittaa esimerkiksi "kartanon puistoa tai maita".) Olennaista historiallisten kaupunkipuistojen identiteetin kannalta on se, että ne koostuvat sellaisista tekijöistä kuin kasvillisuus, arkkitehtoniset aiheet, vesiaiheet, polut ja maaston muodot ja ovat niistä riippuvia. Nämä tekijät osaltaan vaikuttavat puiston luonteeseen, eri vuodenaikojen vaihteluun vetovoimatekijänä ja varjoisuuteen sekä tilalliseen ja visuaaliseen identiteettiin.

Huom. On myös olemassa puistoja ja aukiota, joihin yleisöllä ei ole minkäänlaista pääsyä. Ne kuitenkin vaikuttavat kaupunkien ekologiaan, mukavuuteen ja kaupunkien historialliseen muotoon ja niitä voidaan pitää historiallisina kaupunkipuistoina, joskaan ei julkisina tiloina.

- 4 Historialliset puistokadut, bulevardit ja puiden reunustamat kadut eivät ole julkisia puistoja vaan julkisen tilan toinen kategoria. On tärkeää, että niiden erityispiirteiden säilyttämisestä pidetään riittävää huolta.
- 5 Historialliset julkiset kaupunkipuistot voivat usein olla bulevardien tai puiden reunustamien katujen varrella tai niiden yhdistämiä (ks. edellä). Puistokadut ovat vihreitä valtimoja, jotka liittävät julkiset puistot muihin julkisiin tiloihin. Ne on säilytettävä osineen siitä huolimatta, että jotkin osat on saatettu perustaa eri aikoina.

HISTORIALLISET JULKISET KAUPUNKIPUISTOT – ARVOT

- 6 Historiallisiin julkisiin kaupunkipuistoihin kiinnittyy usein erilaisia arvoja, mm. sosiaalisia ja aineettomia arvoja paikallisille tai laajemmille yhteisöille, esteettisiä arvoja niiden suunnittelun tai luonteen takia ja kansalaisyhteiskunnan arvoja paikkoina julkisille mielenosoituksille tai suurille kokoontumisille kuin juhlille jne. Puistojen yhteisöllisten merkitysten takia tulisi näitä arvoja, merkityksiä ja toimintoja selittää, nostaa esiin ja varjella. Usein arvot ovat keskeisiä syitä sille, miksi julkiset puistot ovat edelleen tärkeitä ihmisille.

HISTORIALLISTEN JULKISTEN KAUPUNKIPUISTOJEN LUONNETTA ERITYISESTI MÄÄRITTELEVIÄ TEKIJÖITÄ

Tilat, näkymät ja istutukset

- 7 Historialliseen julkiseen kaupunkipuistoon voi kuulua yksi tai useampi erityisesti määritelty tila. Näiden tilojen koko, keskinäiset suhteet ja mittasuhteet, joko leveinä, pieninä, kapeina, avoimina tai suljettuina, on ymmärrettävä, niiden alkuperäiset tarkoitukset ja merkitykset on tunnistettava ja niitä tulee suojella tai säilyttää asianmukaisella tavalla.
- 8 Historiallisissa julkisissa kaupunkipuistoissa voi myös olla näkymiä, kiintopisteitä ja perspektiivejä, jotka ovat olennaisia niiden suunnittelun kannalta ja jotka osaltaan myötävaikuttavat niiden identiteettiin ja arvostamiseen.

- 9 Vaikka historiallisilla julkisilla kaupunkipuistoilla on määritellyt rajansa, niiden visuaaliset ulottuvuudet jatkuvat usein rajojen yli. Etäiset panoraamat, näkölinjat, näköalat ja näkymät kuuluvat tyypillisesti puistojen keskeisiin kulttuuriperinnön luonnetta määritteleviin aineksiin. Näköalat ja näkymät voivat jopa olla syy, miksi puistot on alun perin luotu ja miksi eri sukupolvet ovat käyneet niissä ja arvostaneet niitä. Näkymät historiallisiin julkisiin kaupunkipuistoihin ovat usein historiallisten katujen ja kaupungin laajemman identiteetin tärkeitä aineksia.
- 10 Historialliset näköalat, näkymät ja perspektiivit on säilytettävä; uudet istutukset ja puistojen ulkopuolisten aineiden kuten rakennelmien, taideteosten, vesiaiheiden ja muistomerkkien sijoittaminen tai uudelleen sijoittaminen ei saa vaikuttaa niihin. Infrastruktuuria, kuten bussikatoksia, opasteita, sähköpylväitä ja -keskuksia ja muita kaupunkitilan asennuksia kuten mainostauluja ei saa pystyttää keskeisiin näkymiin. Selostavat opasteet tulisi sijoittaa paikkoihin, joissa ne ovat kävijöiden nähtävissä, mutta eivät häiritse tärkeitä näköaloja tai puiston muita kokemuksellisia ominaisuuksia. Puistot ja niiden välitön ympäristö, joka toimii niiden puskurivyöhykkeenä, on pidettävä vapaina myyntiautomaateista ja vastaavista rakennelmista, jotka voivat pilata niiden tunnelmaa.
- 11 Historiallisen julkisten kaupunkipuistojen kasvillisuuden tulee olla vapaasti nähtävissä ympäröiviltä alueilta. Näin ollen näkymiä puistoihin ei saa estää tai rajoittaa esimerkiksi mainostauluilla, suurilla liikennemerkkeillä, pysäköintiin liittyvillä rakennelmilla tai muulla infrastruktuurilla. Puistoissa on myös kasvillisuutta, joka on tärkeää niiden luonteelle, esimerkiksi luomalla voimakkaan aidatun alueen tunnun. Historiallinen yleinen kaupunkipuisto on sekä fyysinen että visuaalinen lepopaikka sitä ympäröivässä rakennetussa ympäristössä ja on tärkeää, että ohikulkijat voivat kokea istutusten liikkeen, värit, äänet ja varjon ja nauttia niistä. Aktiiviset uusimis- ja uudelleenistutusohjelmat ovat tärkeä osa puiston hoitoa.
- 12 Joissakin olosuhteissa historiallisia julkisia kaupunkipuistoja rakennettiin aikoinaan tietyssä suhteessa läheiseen kaupunkitilaan, katuihin, kanaviin tai rakennuksiin. Toisissa paikoissa niiden perustamisella oli vaikutusta ympärille syntyneiden asuinalueiden, tilojen ja rakennettujen muotojen laatuun. Ne ovat näin ollen usein historiallisen kaupunkisuunnittelun sisältöä ja olennaisia osia.
- Näissä olosuhteissa puistojen ja niiden ympäristöjen säilyttäminen on yhtä tärkeää niin puistojen ominaislaadun, puistosuunnitelman kuin mittakaavan säilyttämisen takia. Viereisten rakennusten korkeuden tai massoittelun muutokset voivat vaikuttaa haitallisesti tilallisiin suhteisiin, näkymiin, näköaloihin, mikroilmastoon (aurionvalo/varjo/tuuli) ja ensisijaisen historiallisen puistosuunnitelman luonteeseen. Tällaisia muutoksia tulee välttää. Yhä korkeammat viereiset rakennukset voivat lisätä varjoisuutta ja laskevia ilmavirtauksia, jolla on aktiivinen ja negatiivinen vaikutus puistojen ja niiden kasvillisuuden terveydentilaan ja kuntoon sekä käyttäjien kokemuksiin.
- 13 Vastaavasti reuna-alueiden kuntoon vaikuttavat tekijät kuten katujen leveys ja päällysteet, puiden

istutus katujen varsille, valaistus ja muita kulttuuriperintöä määritteleviä tekijöitä on harkittava tarkkaan ja säilytettävä. Huolellisuutta tarvitaan, kun valitaan uusia elementtejä ja historiallisten julkisten kaupunkipuistojen läheisyydessä, jotta voidaan varmistaa, että ne täydentävät puistojen luonnetta.

Topografia

- 14 Historialliset maaston muodot, topografia ja kaltevuudet kuten kummut ja notkelmat sekä historialliset piirteet kuten terassit ja kivipuutarhat ovat usein historiallisten julkisten kaupunkipuistojen sommittelun olennainen osa ja niiden luonnetta määritteleviä piirteitä. Niiden pienetkin muutokset voivat haitata puiston yleistä suunnitelmaa, rytmiä ja sen tilojen, näkymien ja näköalojen suhdetta toisiinsa ja niitä tulee välttää. Suuria maanalaisia rakennelmia ei tulisi rakentaa historiallisiin julkisiin kaupunkipuistoihin. Suurempia muutoksia infrastruktuurin parantamiseksi (viemärointi, sähkökaapelointi tai muut putkistotyöt) tulee mahdollisuuksien mukaan välttää tai minimoida. Vaihtoehtoja näiden töiden toteuttamiseksi historiallisten julkisten kaupunkipuistojen ulkopuolella tulisi tutkia ja noudattaa aina, kun siihen tarjoutuu mahdollisuus.

Valo

- 15 Luonnon valo, auringonvalo ja varjot ovat eräitä syitä, miksi puistot ja puutarhat ovat levollisia ja ilahduttavia paikkoja ihmisille. Monille kaupunkien asukkaille, historialliset julkiset puistot ovat ainoa mahdollisuus nauttia näistä luonnon ominaisuuksista kaupunkien ahtaasti rakennetuissa keskustoissa.

Jos yövalaistusta lisätään puistojen miellyttävää ja turvallista julkista käyttöä varten, valaisimet ja niiden pylväät on valittava ja sijoitettava siten, että ne korostavat puistojen luonnetta, tilallisia suhteita, näköaloja ja -linjoja ja muita historiallista luonnetta määritteleviä tekijöitä sen sijaan, että ne huonontaisivat niitä. Tämän vuoksi tulisi käyttää yhteensopiviksi suunniteltuja pylväitä ja valaisimia katuväläistuksessa käytettyjen vakiotyyppien sijasta. Joillakin alueilla puistojen yövalaistus ei saisi vaikuttaa yötaivaan näkyvyyteen.

Ympäristö

- 16 Historialliset kaupunkipuistot ovat tärkeitä kaupunkien biodiversiteetille ja ne voivat ylläpitää erilaisia elinympäristöjä ja lajeja ja tarjota kaupunkien asukkailla suoran yhteyden luontoon. Puiston kasveja ja eläimistöä tulee ymmärtää ja suojella. Mikäli mahdollista ja missä puiston luonteeseen sopii, ympäristöä ja erityisiä elinympäristöjä tulisi parantaa toisiinsa liittyvien ekologisten käytävien kehittämiseksi.

Monissa historiallisissa kaupunkipuistoissa on vesiaiheita ja istutuksia, jotka ovat peräisin muista maanosista. Veden ja energian käyttöä näiden piirteiden ylläpitämiseksi on hallittava kestäväällä tavalla.

HISTORIALLISET TUTKIMUKSET, SUOJELU JA HOITO

Yleisiä huomioita

- 17 Historiallisten julkisten kaupunkipuistojen ja niiden eri osien hoidon on perustuttava huolelliseen tutkimukseen, alkuperäiseen dokumentointiaineistoon kuten valokuviin ja niiden kunnon arviointeihin suhteessa puistojen nykyisiin olosuhteisiin ja tulevaan käyttöön. Muodollisesti pätevien tai kokeneiden asiantuntijoiden tulee suorittaa tutkimukset. On yhtä lailla tärkeää tutkia historiallisten puistojen ja niiden ympäristöjen suunnittelun ja rakentamisen kehitystä kuin niiden merkitystä paikallisille yhteisöille. On niin ikään tärkeää perustaa ja aktiivisesti ylläpitää puistoihin liittyvien historiallisten dokumenttien arkistoja perustana puistojen jatkuvalle huollolle, hallinnolle ja hoidolle.

Kaikki tällaiset työt on dokumentoitava ja dokumentointiaineistot on sijoitettava ja suojeltava saavutettavissa olevissa julkisissa arkistoissa tiedonhaun ja ymmärtämisen avuksi ja jotta tulevat sukupolvet voisivat hyötyä niistä. Arkistoaineistot voivat olla ja niiden tulee olla tulevien suojelua ja hallintoa koskevien päätösten ja toimenpiteiden perustana.

- 18 Historiallisten julkisten kaupunkipuistojen ylikäyttö voi vaikuttaa kielteisesti niistä nauttimiseen ja niiden historiallisen luonteen, erityislaadun ja eri osien säilymiseen. Liiallinen käyttö voi myös kuluttaa niiden kasvistoa. Tämän vuoksi on otettava käyttöön sopivia hallinto- ja hoitomenettelyjä, joilla kontrolloidaan vierailijoiden määriä jokaisen puiston ja sen historiallisten rakennusten kantokyvyn mukaan. Vierailijamääriä tulisi laskea ja tarkkailla säännöllisesti. Pääsyn ja vierailuaikojen rajoittamista (tai tietty kävijämäärä tunnissa jne.) tulisi tutkia, testata ja tarkkailla. Historiallisten puistojen liikakäytön helpottamiseksi kuntien tulisi perustaa ja ylläpitää hyvin suunniteltuja uusia puistoja asukkailleen ja puistojen rakentamisen ja hoidon ohjelmoinnin tulisi perustua ennalta määrättyyn kantokykyyn, jotta käyttöä voidaan tukea ilman liiallista vahinkoa puistoille. Tällaisten suunnittelu- ja hallintopäätösten tulisi perustua säännöllisiin kantokyvyn tarkastuksiin ja vahinkojen ja muiden vaikutusten valvontaan.
- 19 Alkuperäisiä ja myöhempiä puistoon sopivia elementtejä ja kalusteita kuten aitoja, portteja, valaisinpylväitä, kaiteita, päällysteitä, roskakoreja, istuimia, taideteoksia ja kasvillisuutta tulisi suojella ja korjata tai korvata vastaavilla, kun ne vahingoittuvat tai tulevat elinkaarensa päähän. Ei-alkuperäisten, myöhempien ja puistoon sopivien elementtien merkitystä tulisi arvioida uudelleen säännöllisin väliajoin suunnittelu- ja hoitopäätösten perustaksi.
- 20 Historiallisten julkisten kaupunkipuistojen suojelun yleiset periaatteet ovat samoja kuin muille historiallisille puistoilla ja puutarhoille, kuten on esitetty ICOMOS-IFLAN historiallisten puistojen ja puutarhojen suojelua koskevan Firenzen julistuksen (1980) artiklassa 10.

PUISTOSUUNNITELMIEN MUUNNOKSET YLEISTÄ SAAVUTETTAVUUTTA VARTEN

21 Koska historialliset julkiset kaupunkipuistot ovat julkisessa omistuksessa olevia kulttuurin resursseja, joiden tulisi olla kaikkien saavutettavissa, jotkin niiden komponenteista tai alueista voivat tarvita muutoksia, joilla varmistetaan niiden yleinen saavutettavuus ilman kielteistä vaikutusta kulttuuriperintöarvoihin. Suositeltava lähestymistapa on sellainen, jossa fyysisesti rajoitteiset ihmiset integroidaan mukaan sen sijaan, että heidät erotetaan muista. Mahdollisten uusien saavutettavaa suunnittelua painottavien interventioiden tulisi sopeutua hienotunteisesti ja häiritsemättä historiallisiin julkisiin kaupunkipuistoihin vaarantamatta niiden arvoa, luonnetta määritteleviä tekijöitä tai kokemuksellisia ominaisuuksia. Vaihtoehtoja tulisi tutkia aktiivisesti ennen mahdollisia uusia muutoksia tai interventioita niin, että muutokset voidaan tehdä uusien materiaalien tai opasteiden minimaalisella käytöllä.

MAAILMANLAAJUINEN SOVELTUVUUS

Edellä selostetut periaatteet ja suositukset koskevat kaikkia historiallisia julkisia kaupunkipuistoja kaikkialla maailmassa. Joissakin maissa voidaan kuitenkin sallia poikkeuksia sääntömääräisistä vaatimuksista, silloin kun kyseisillä muutoksilla tai interventioilla on kielteinen vaikutus puiston historialliseen eheyteen.

Kääntänyt Jüri Kokkonen